

39

H A N D B O E K J E

VOOR

V E E - H O U D E R S ,

OF AANWIJZING OM

PAARDEN, RUNDEREN, ZWIJNEN, SCHAPEN, ENZ.
VAN ALLE ZIEKTEN EN GEBREKEN TE GENEZEN
EN DEZELVE OP EENE ONKOSTBARE WIJZE
DAARVOOR TE BEHOEDEN.

DOOR

Profess. **OERTEL, KIRCHMAIR**
en *Dr.* **KOLB.**

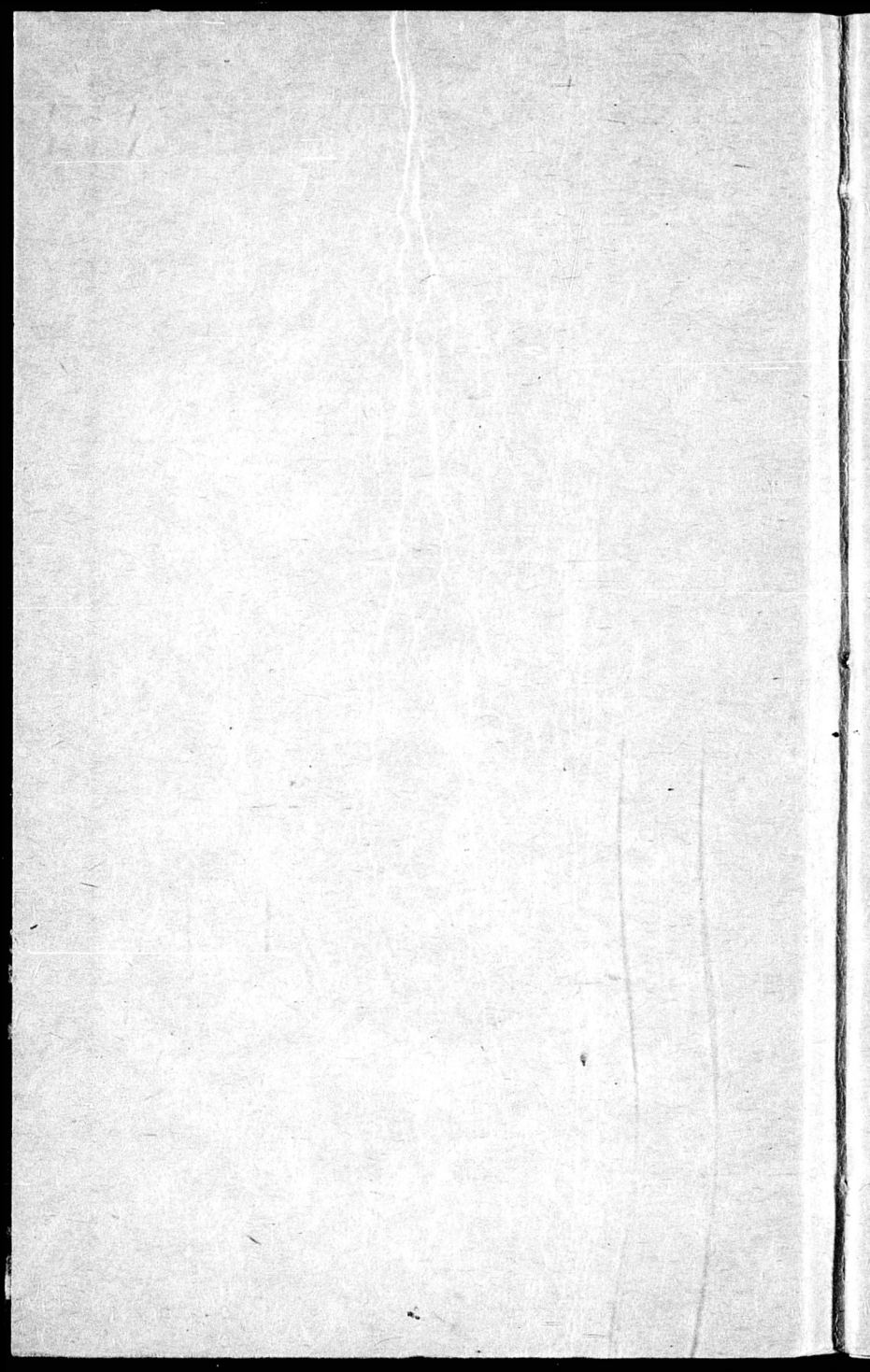
Uit het Hoogduitsch naar den tienden druk.

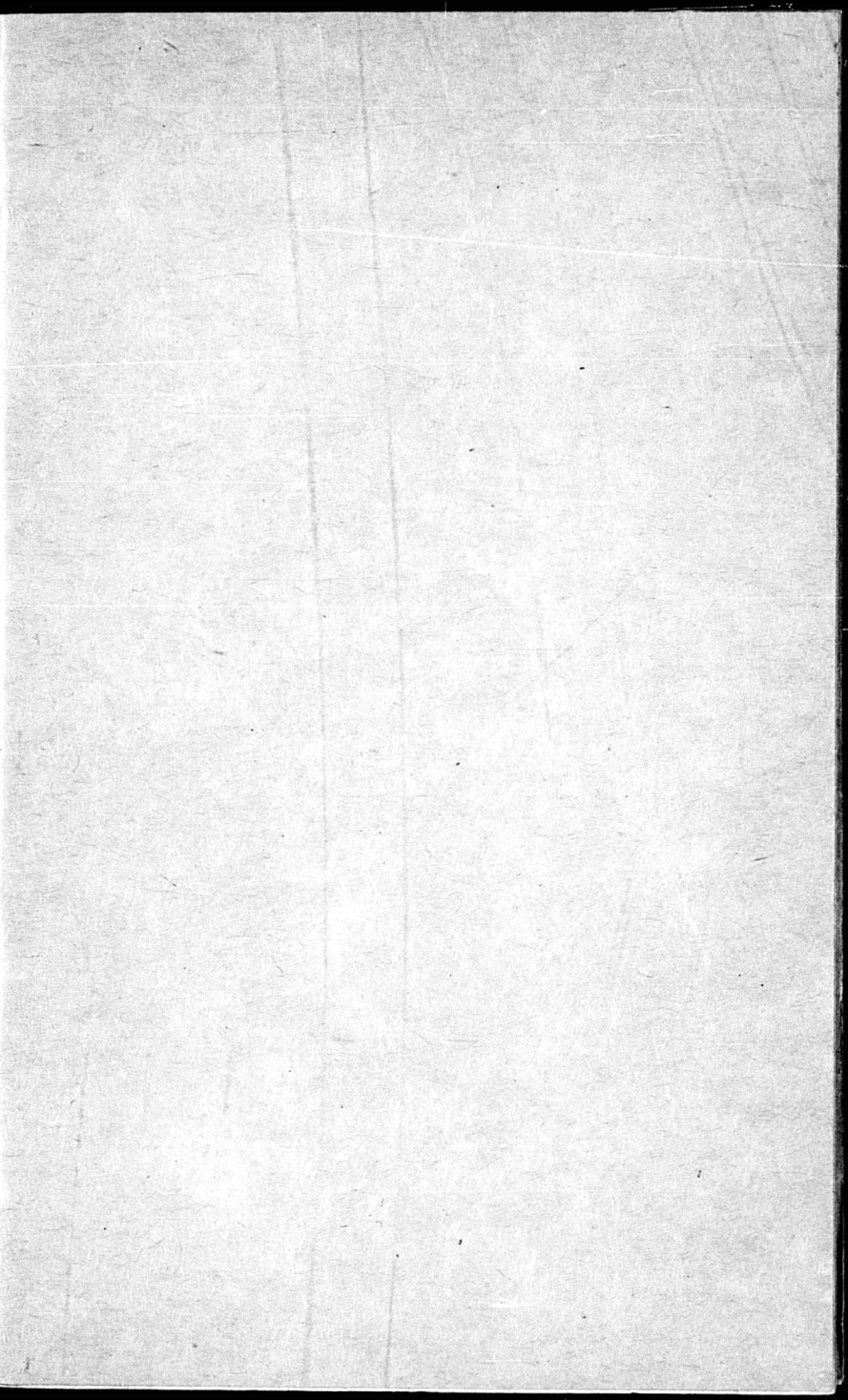

TE GRÖNINGEN, BIJ
J. RÖMELINGH, DE JONGE.
1847.

C

159

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2855 772 0

H A N D B O E K J E

VOOR

VET-HOUDERS,

OF AANWIJZING, OM

PAARDEN, RUNDEREN, ZWIJNEN, SCHAPEN, ENZ.
VAN ALLE ZIEKTEN EN GEBREKEN TE GENEZEN
EN DEZELVE OP EENE ONKOSTBARE WIJZE
DAARVOOR TE BEHOEDEN.

DOOR

Profess. **OERTEL, KIRCHMAIJR**
en *Dr.* **KOLB.**

Uit het Hoogduitsch naar den tienden druk.

TE GRONINGEN, BIJ
J. RÖMELINGH, de Jonge.
1847.

V O O R B E R I G T

VAN DEN VERTALER.

Aan de watergeneeskunst hebben duizenden menschen hunne gezondheid te danken. Zij ontstond in Duitschland en heeft zich thans in alle werelddeelen uitgebreid. Niet alleen behoort aan Duitschland de eer der vestiging en uitbreiding der watergeneeskunst, maar ook derzelver opvoering als wetenschappelijke Heel- en Geneeskunst. De grootste geniën aldaar hebben, na een navorschend, oordeelkundig en belangstellend onderzoek, de overtuiging bekomen, dat zonder bloedlaten, bloedzuigers, zalven, smeersels, of eenig ander geneesmiddel, alle ziekten en wonden spoedig en zonder naweeën kunnen genezen worden. Op deze overtuiging gegrond, voerden zij het natuurgeneesmiddel in en bekwamen de schitterendste uitkomsten. Keizers, koningen en vorsten vereerden hen met ondersteunende goedkeuring. In ons vaderland wint ook de watergeneeskunst veld, hoewel zij een' zwaren strijd te kampen heeft tegen het eigenbelang van vele Doctoren. (*) Oock op de behandeling van de ziekten bij het vee heeft men thans de waterbehandeling met het gunstigste gevolg toegepast, waarom wij van het werkje der drie Duitsche Hoogleeraars onzen Nederlandsche kundgenooten eene overzetting aanbieden, met den wensch, dat zij van dezelve een voordeelig gebruik mogen maken.

(*) *De Watervriend komt bij den uitgever dezès in 4 nummers uit, en kost, per jaargang 50 cents. Hij ook zij verder dienstig aan verspreiding van licht in onze duistere streken.*

Daar de menschen van hunne meeste ziekten alleen door frisch water genezen kunnen worden; zoo kunnen ook de dieren, daar zij eenerlei vleesch en bloed en sappen als de menschen hebben, van hunne ziekten met frisch water genezen worden. Hieronder verstaan wij voornamelijk onze huis- en staldieren, ons vee: paarden, runderen, zwijnen, schapen, geiten, bokken, honden, katten en gevogelte. Zij hebben vleesch met zenuwen, spieren en beenderen als wij, rood en warm bloed als eenige levensbron, als wij — en sappen, in de vaste deelen zich bevindende vochtigheden als wij. Zij hebben wel een' ander' ligchaamsbouw dan wij menschen, maar evenwel, om ons zoo uit te drukken, dezelfde natuur met ons. Gevolgelyk kunnen zij even goed als wij, met hetzelfde element, hetwelk ons gezond maakt en onze gezondheid onderhoudt, ook gezond gemaakt en gezond onderhouden worden. In enkele gevallen, in het klein heeft zich dit ook werkelijk reeds meermalen bewaarheid; echter in meerdere gevallen, in het groot heeft men daarmede nog nimmer proeven genomen. Er bestaat nog altijd eene groote menigte van kunstmatige, geheel ongelijksoortige geneesmiddelen, die slechts eene onzekere hulp in kwalen hopen laten, zoo als uit oude en nieuwe veeartsenijkundige boeken duidelyk te zien is. Men heeft daarom ook eenige veeartsen, welke de veeziekten niet slechts anders noemen, maar ook anders behandelen, even als de menschenartsen de ziekten der menschen noemen en te behandelen plegen. Opzigtelyk de gezondheid en ziekten tusschen menschen en dieren schijnt er een groot onderscheid te bestaan; doch de vederen, haren, hoornen en staarten der dieren uitgezonderd, is het onderscheid gering

zoo als LAUBENDER en HOFACKER reeds bewezen hebben. Wel hebben vele, oude en latere veeartsen in hunne schriften ook het frissche water en deszelfs geneeskracht geprezen en aanbevolen, doch zelfs nooit alléén in hunne kuren aangewend.

Bij ontstekingen en wonden wordt somtijds het frissche water aangewend — maar tevens: azijn, brandewijn, aluin, salpeter, enz. enz. voorgeschreven. Kan hieruit iets gezonds uit voortkomen? En wanneer er iets goeds uit voortkomt, dat alles kan voortkomen door een blind toeval! Hierbij komt nog de onwetendheid en nalatigheid van zoo menig veearts en herder met hunne smeerdoos — en de morsigheid van vele boerenlieden, knechten en meiden, die, noch naauwkeurige kennis des dierlijken lichaams, noch zorg voor het vee betoonen. Deze lieden, die met de stijve erfzonde der oude voordeelen pronken, hebben niet slechts weinig lust aan frissche, reine lucht en aan frisch, zuiver water, maar ook weinig lust en geschiktheid, het hun aanvertrouwde vee grondig te reinigen en voldoende te voederen, frisch en rein te drinken, opletten te behandelen en te verzorgen, wanneer hetzelfde 's morgens naar den arbeid gaat en 's avonds weder van den arbeid in den stal terug komt. Het bijbelsche gebod wordt overtreden: *de reytvaardige ontfermt zich over zijn vee, maar het hart des goddeloozen is onbarmhartig.* Spr. 12: 10. Er wordt zoo menig paard met onverdiende slagen en goddelooze vloeken beladen, wanneer het niet aanstonds den wil zijns gebieders volgt. Er wordt zoo menig os onbarmhartig geslagen, wanneer hij zijnen heer niets meer dan ossenverstand en ossenkracht kan toonen. Er wordt zoo menig koe met mistvuilnis om den buik en morsige uijers gemolken, en deze melk ter verkoop naar de stad gebracht! Menig hond wordt, het geheele jaar niet gekamd, niet geborsteld, niet geboend of gewasschen, maar aan stof en ongedierte overgegeven, en noch in den zomer noch in den winter, met gezond voedsel en zuivere ligplaats verzorgd, en bij lichamelijke ongesteldheid niet zorgvuldig verpleegd, maar aan zijn noodlot overgelaten. Zoo

wel de menschen van hunne eigene ziekten zelf de schuld dragen door een slecht en verkeerd diët of levensregel; evenzeer dragen zij het van hun vee, door eene slechte en verkeerde verzorging. Even zeer het frissche water het beste geneesmiddel is voor menschen zoo is het ook het beste voor het vee. Wij willen nu hier de gewone ongesteldheden en ziekten van het vee opgeven en aanwijzen hoe dezelve alléén met frisch water zijn te genezen, wanneer men slechts ernstiglijk wil.

Mastdarm. Wanneer bij een paard een gedeelte des mastdarms, omgestulpt uit het achterste hangt, zoo legge men een' frisch en doormatten doek op den zelven, en meestentijds gaat dezelve terug. Is de darm reeds ontstoken en miskleurig zoo moet men des te meermalen, sterkere koude omslagen aanleggen. Men kan zoodanig voorval vóórkomen, wanneer men zijn vee dagelijks eenmaal, ook aan het achterste, met frisch water af- en inwrijft, en daardoor de achtervaten versterkt.

Waterzucht der schapen, waarbij tandvleesch, gehemelte en tong veranderd zijn en de buik door verdorvene vloeistoffen opgezwollen is, behandelt men: de zieke schapen brenge men in een' afgezonderden stal, die uitgelucht en gereinigd is, en geve den dieren vooreerst geen voedsel. Men drenke hen 'smorgens, 's middags en 's avonds met zeer veel frisch water, hetwelk met zout vermengd is. Herhaalde malen wassche men hen kop, borst en buik met frisch water, tot dat, van tijd tot tijd vele verdorvene vloeistoffen en met dezelve egels en levenswormen afgaan, die geen frisch water kunnen verdragen.

Gebrek aan eetlust heeft zijne oorzaak in verslijming der maag en des darmkanaals. Men wassche het vee met frisch water den geheelen kop en spoele het den bek uit. Men doe het zoo veel frisch water drinken als mogelijk is om maag en darmen duchtig uit te spoelen,

om het darmkanaal van alle nadeelige stoffen te reinigen en te versterken. Is dit nog niet toereikend, zoo diene men koud water klisteren toe. Hoenders wassche men den kop en doe hen veel frisch water drinken om de onverteerbaarheid in de krop te bevorderen.

Oogontsteking wordt veroorzaakt door verdorvene sappen, van zweep- of roede slagen, houtsplinters, zand, stof, stroohalmen e. d. Men doe het dier vasthouden en trekke de oogleden op, onderzoekte of er zich iets der genoemde voorwerpen in bevindt, en wissche met een fijn doekje of sponsje, nat gemaakt, het oog uit. Daarna wassche men de ontstokene oogen met frisch water uit. Bovendien wassche men zijn vee dagelijks eenmaal den geheelen kop, voorhoofd, neusgaten, ooren, bek, met frisch water uit. Men doe dit vóór en na den arbeid zoo zal er geene ontsteking plaats grijpen. Frisch water is het beste oogwater.

Oogvlies wast gewoonlijk van den inwendigen ooghoek aan, en trekt langzamerhand over het geheele oog, waardoor het dier blind wordt — van verdikte, droogende sappen of van andere oorzaken. Men wassche het zieke oog dagelijks meermalen uit en houde ook een vierde uur lang eenen met azijnwater doornatten, fijnen doek of spons er op, om het vlies van tijd op te lossen. Eenige malen 's daags blaze men fijngestotene witte suiker op het vlies en wissche na een vierde uur, met eene natte spons zacht na. Het vlies make men met een haakje van den hoek des oogs los, heffe het op en snijde het dan met een schartje weg, waarna het oog zacht worde afgewasschen en met eene vochtige compres, van eenig pluksel of een linnen doekje, met een droog doekje vastgemaakt tot dat het zieke oog weder sterk is geworden.

Beenbreuk is bij een dier moeilijk en wel bij een paard bijna onmogelijk te genezen. Evenwel bij een buitengewoon duur, kostelijk, geliefd rijpaard, late men ter

herstelling niets onbeproefd. Men make een toestel, waaraan het paard aan de vier beenen en den kop evenwel met eenige beweegbaarheid, vast gemaakt, bijna in gordels hange of in eene hangmat zweeft en waarin men het dagelijks eenmaal op de andere zijde kan omwenden, waardoor eene drukking wordt voorgekomen. Men kan dan de breuk behoorlijk teregt brengen, dekken en verbinden, zoodat de gebrokene beenderen niet uit hunne natuurlijke plaats kunnen wijken. Dagelijks moet men het verband, en wel ieder uur met koudwater bevochtigen, om ontsteking en brand voor te komen. Ook moet men dit verband alle veertien dagen geheel vernieuwen. Op deze wijze zal het been na zes of acht weken, zijne natuurlijke vastigheid hebben bekomen. De voeding moet intusschen spaarzaam zijn en het paard moet rijkelijk gedrenkt worden.

Bloedmelken bij koeijen of ontsteking van het uijer, of verslapping der fijnste melkvaten, herstelle men, door de koe, vóór en na het melken, zeer veel water te drinken geven, door wassing des uijers, vóór en na het melken met frisch water en door het uijer en vooral de melkhanden zeer zuiver te houden.

Boegverlamming, ontstaat door uitwendig geweld, ontsteking of door koude, maar kan, even als iedere andere verlamming, — door herhaalde inwrijvingen van frisch water in een paar dagen genezen worden.

Zwaarademigheid, of hevige hartslag en hoesten der paarden heeft haren oorsprong in eene spoedige afwisseling van hitte en koude, in het staan in togtlucht, in inademing van veel stof langs den weg óf van het hooi. Men late paarden in de stallen frissche, zuivere lucht genieten en doe hen matige beweging nemen. Men spuie hen de neusgaten met frisch water uit, wrijf hen hals en borst gedurig en aanhoudend met frisch water, en geve hun hetzelfde gedurig te drinken.

Draai- of Kringziekte, draaijen, zeilen is eene soort van duizeligheid, door welke het schaap den kop altijd op eene zijde houdt, en in eenen kring rondgaat. Deze ziekte ontstaat, door kringsgewijze wormen onder de hersenpan, of door te groote hitte of van verstopping des darmkanaals. Men wrijfve het schaap dagelijks den kop geheel en aanhoudend met frisch water, legge het om den kop een' dikken, kouden omslag, geve hetzelfde veel frisch water met zout te drinken, en giete het dit vocht dikwijls in, om de maag en het darmkanaal te reinigen; zette bij verstopping koudwater-klisteren, make het gedurende den nacht ijskoude omslagen om den kop en houde daarmede aan, als men zijn vee lief heeft. Men houde zulke schapen te huis en geve hun droog voedsel met zout vermengd. Neemt men door eene kunstsneede het blaasje met de wormen weg, zoo moet men over de wonde en den geheelen kop dagelijks eenige malen ijskoude omslagen leggen.

Droes, zware zinking der paarden, met ontlastingen uit den neus, benevens zwelling en ontsteking in den hals, ontstaat van de verandering van lucht in het voorjaar en den herfst, van afwisseling des weders, van het voeden en van de stalling. Men zorge voor zuivere stallen zonder togtlucht; frissche strooijing, beschutting voor koud weder, doe zoo veel koud water drinken als mogelijk is, spuite met hetzelfde de neusgaten uit, wassche den bek, wrijfve den hals duchtig met hetzelfde, en houde om denzelfen dikke omslagen, die vernieuwd worden, wanneer ze heet geworden zijn.

Loop kan bij ieder huis- of staldier genezen worden, wanneer men eenigen tijd vast voedsel toedient en veel frisch water doet gebruiken, om maag en darmkanaal van alle onreine stoffen te bevrijden.

Egelziekte, ziekte der schapen ontstaat door egels, of leverwormen, welke zich het meest in natte jaren in

de levers der schapen bevinden, om dat de schapen gaarne aan grachten en moerassen weiden, waardoor zich de wormzaadjes, die zij van de geboorte bij zich dragen, eerst ontwikkelen, en de wormen alsdan in hen de overhand nemen. Wanneer men dit nu bepaald weet, waarom drijft men hen dan nog naar modderpoelen en kuilen heen? Men verwijdere dezelve geheel van lage weideplaatsen, en houde ze te huis. Men geve deze dieren ieder uur zuiver en frisch water, met zout gemengd te drinken, en weldra zullen de egels zich verwijderen.

Ontstekingskoorts bij paarden, kent men aan hitte en koude, droogheid in den bek, heeten adem, vurige en wilde oogen en onnatuurlijke warmte des geheelen lichaams. Men reinige den stal en luchtige denzelfden, geve den paarden frissche onderstrooijing en wassche kop, neus en bek, geheel met frisch water af, alsmede het geheele lijf, hals, borst, buik, ruggegraad en achterste en dekke het dier langs rug en buik naauwkeurig toe, om uitwaseming en zweet te verwekken en men giete het dier, ieder uur, veel frisch water in, om de uitwaseming te bevorderen.

Rotkoorts is eene koorts, waarbij de krachten spoedig afnemen en de sappen zich tot verrotting neigen. Deze gevaarlijke ziekte kan genezen worden, door het drinken van veel frisch water met $\frac{1}{3}$ azijn vermengd. Men diene tevens herhaalde malen van hetzelfde vocht klisteren toe.

Speekselklier of **Kliergezwel** aan den kop des paards, tusschen de ooren en kinnebakken. Men wrijve ter plaats des gezwels ieder uur met frisch water, reinige neus, bek en ooren, en make gedurende den nacht een dikken, natten omslag er om, zoo zal zich weldra het gezwel verdeelen. Wordt het paard dagelijks den kop gewasschen, zoo zal het nooit door deze ziekte worden aangetast.

Koorts, van welken aard ook, kan bij vee zoo wel als bij menschen, door wederhaald en rijkelijk watergebruik en wasschingen ligt en spoedig genezen worden.

Vinnen der zwijnen, eene soort van wormpjes, welke tusschen het vleesch en cellenweefsel zitten, zouden van gedurig drinken in de hitte van te koude en te heete dranken haren oorsprong hebben! Neen! zij ontstaan veeleer door onze oude, slechte gewoonten, daar wij de zwijnen in stank en ongemak opvoeden en daardoor eerst tot regte zwijnen maken!! Wij geven hun immers onzuiver water met allerlei vuilnis en dierlijk afval uit de keuken te drinken. Wij wasschen zelden die dieren, maar laten ze liever in stinkende modderpoelen baden. Wij houden ze in enge, duistere, onzuivere, stinkende, heete hoeken opgesloten. De wilde zwijnen hebben geene vinnen, omdat ze niet zoo veel onreins eten en zich altijd in de vrije lucht bewegen. Daarom hebben zij ook smakelijker en gezonder vleesch dan onze tamme zwijnen. Men geve alzoo onze tamme zwijnen gezond en zuiver voedsel, als ook frisch water te drinken, wassche hen vlijtig over het geheele lijf af, geve hun ruime, drooge, donkere, niet duistere hokken, reinige en luchtige dezelve gedurig en late de zwijnen gedurig, als zulks mogelijk is, de vrije lucht genieten, men voede dezelve met groente, wortels en andere vruchten, geve hun geen drank, die met diergelijke bestanddeelen vermengd zijn, te drinken. Meel of koorn met melk gemengd, doet de zwijnen spoedig groeijen en vet worden.

Fistel, hol, diep gezwel met eene enge opening. Men opene of verwijde met eene mesje de opening des gezwels en spuite dezelve dan gedurig met frisch water uit. Ook den ganschen omtrek des gezwels wassche men daarna met frisch water af, ter versterking der zwakke deelen en giete het dier bovendien veel frisch water in, om het bloed en de sappen te zuiveren.

Vlootjen bij honden en katten, kunnen met frisch water verdelgd worden. Een hond brenge men $\frac{1}{2}$ uur liefst in stroomend, frisch water en wrijve hem, van den snuit tot den staart en rondom het gansche ligchaam duchtig af, en kamme of borstele hem daarna zorgvuldig af, waarna alle ongedierte verdwijnt. Eene kat moet men wegens haren aard door binden of vasthouden, onschadelijk maken en even als den hond behandelen. Zoodanig dier, enkel in het water te werpen en te baden, is niet doorgrijpend; want het ongedierte wordt op deze wijze mede gebaad en nieuw leven en krachten geschonken! Neen! men moet huid en haren zoo lang wrijven, borstelen en kammen, tot dat alle ongedierte gedood is. Ook kan men zulke en andere dieren eerst zeer duchtig borstelen en kammen en daarna met azijn nawasschen, waardoor ook het oogmerk bereikt wordt.

Gezwellen aan het gewricht des onderbeens van de paarden, zijn even als alle dergelijke gezwellen, met gedurige en aanhoudende, vastaansluitende omslagen van frisch water te genezen.

Ontsteking van het gehemelte bij een paard, geneest men door gedurig afwrijven van de wonde en inwrijving van den hals met frisch water.

Opene wonden aan geheele ledematen of enkele deelen des ligchaams, ofschoon er reeds ontsteking en brand daarbij aanwezig is, kunnen even als bij menschen, met inwrijvingen en omslagen van ijskoud water genezen worden.

Voetontsteking, voetgezwel, wat ook de oorzaak moge zijn, kan door inwrijvingen, wasschingen en omslagen van frisch water genezen worden. Voorloopig wassche men zijne paarden de voeten met frisch water en zij zijn tegen deze ziekte gewaarborgd.

Gallen, weeke, koude, pijnlooze gezwellen, genezen

volkomen door omslagen, wasschingen en inwrijvingen van frisch water.

Ganzenziekte groote sterfte onder de jonge ganzen in de maanden Junij en Julij, wanneer zij geplukt worden en vele krachten noodig hebben en vele pijnen lijden. Men geve vóór het uitdrijven en het naar huis keeren haar goed voedsel, men giete haar veel frisch water in, om een' loop voor te komen of te doen ophouden — en bevochtige haar gedurig de vleugelheid, om hare gevoeligheid te verminderen.

Gezwellen, harde en weeke, koude en heete, hoe ze ook heeten en aan welke deelen zij zich ook bevinden, balgezwollen, zakgezwollen e. d. kunnen alléén door koude wasschingen, inwrijvingen en omslagen genezen worden.

Zwveren van allerlei aard, waar en hoe zij ook mogen zijn, zijn verzamelplaatsen van lichamelijke onzuiverheden, open op bepaalde tijden of niet, moeten met water en azijn goed uitgewasschen en met frissche omslagen genezen worden. Hierbij moet veel frisch water en weinig voedsel toegediend worden.

Jicht en ledenwee der honden, voornamelijk de jagt- en huishonden, wanneer beide zelden gewasschen en dikwijls aan den haard liggen. Men borstele en wassche zijnen jagthond, voor dat men er met op de jagt gaat, het geheele ligchaam, wrijve hem goed af en neme hem zoo mede ter jagt, en, wanneer hij van de jagt terug komt, insgelijks. Op deze wijze zal hij van jicht en ledenwee bevrijd blijven. De huishonden behandelde men even zoo, en doe hen de vrije lucht genieten.

Geelzucht, eene ziekte der meeste huis- of staldieren, waarbij het witte der oogen, de lippen, het tandvlesch en de neushuid geel van kleur zijn, alsmede de pis en ontlasting zijn geel. Om deze ziekte te genezen, wassche

men het dier den kop, neus en bek in- en uitwendig met frisch water uit, men reike veel water om te drinken, en geve weinig, maar frisch, groen voeder. Men drijve het op frissche weiden, waar goed water voorhanden is, en bij herhaling geve men hun een vol- en geheel bad in den vloed.

Schurfachtige uitslag om den bek der lammeren, wordt genezen in eenige dagen, met omslagen en wasschingen van frisch water. Men kan zulk eenen uitslag vóórkomen, als men de lammeren naauwkeurig onderzoekt, en gedurig met frisch water afwascht.

Halsgezwel, gemeenlijk krop genaamd, vooral bij de schapen, bestaat in gezwellen of builen onder de kinnebakken, of aan de zijden ter plaats, van oorklieren. Men wassche het dier kop en hals met frisch water en wrijve het duchtig in, spoele hetzelfde met frisch water bek en kaken uit, make koude omslagen om den hals en vernieuwe dezelve gedurig. Opene gezwellen, zoo dezelve etter bevatten, wassche men met frisch water uit en legge natte omslagen op dezelve.

Pisverstopping en onvermogen om de pis te kunnen loozen, kunnen beide genezen worden; zij mogen ontstaan, de eerste door verlamming der pisblaas en hare sluitspieren, — het tweede van kram of steen in de pisblaas; — door herhaalde drenkingen, wasschingen, baden en inwrijvingen van frisch water.

Hersenontsteking ontstaat door te sterke verhitting, te hevigen bloedaandrang naar den kop enz. Men zoeke zulk een dier te pakken en vast te houden, a) om den kop, gezigt, neus, ooren met frisch water te wasschen, b) om het door den bek veel frisch water binnen te brengen, c) om het natkoude omslagen om den hals te leggen. Voor 'shands geve men niets te eten, tot dat er beterschap volgt.

Hertenziekte, beroerte in het hoofd, kramp, welke ontstaat uit eene te spoedige afwisseling van hitte en koude, dikwijls ook van plaatselijke belediging of verwonding en zich langs den ruggegraat en de kinnebakken vast aansluit, waarbij de oogen stijf en de neusgaten wijd open staan, enz. Men zie aanstonds of er ook eene verwonding bestaat, en wassche de wonde zuiver uit. Voorts wassche men ook den geheelen ruggegraat tot aan den kop en denzelfden rondom af. Men wrijve hierna gezicht, oogen, neusgaten en kinnebakken sterk en bij herhaling met frisch water in, en rondom over den nek en ruggegraat naar achteren. In de neusgaten spuute men frisch water. Op deze wijze zal het dier door de waterkracht spoedig weder herstellen.

Hoenderziekte, groote sterfte onder de hoenderen. Men besprengte haar eenige malen met frisch water zacht den kop rondom, men geve haar veel zuiver en frisch water te drinken, wrijve haar zacht met frisch water en reike haar geen voedsel. Ook wassche men de hoenderen het achterste met frisch water.

Hondsziekte treft vooral jonge honden. Zij willen niet eten, zijn treurig en vermoeid, hebben treurige oogen, ontlasten slijm en etter uit den neus, beginnen te wankelen, krijgen kramp, trekkingen en duizeligheid, worden kruislam, enz. Men giete hun den kop met frisch water en spoele met hetzelfde bek en neusgaten uit, wrijve hun beenen en ruggegraat met frisch water in, giete hun, en spoedig achtereen, frisch water in en geve hun niets te eten, wrijve hun het achterste met frisch water en doe het dier eenigen tijd in vlietend water zwemmen. Zijn' jongen hond gewenne men vroeg aan eene gedurige afwassing, en hij bekomt nooit de hondsziekte.

Hondsdolheid, Rabies canina, de allervreeselijkste ziekte onder de huisdieren. De hond eet niet meer, wordt treurig, zoekt de eenzaamheid, heeft neerslagtige oogen,

slaapt bijna niet, gehoorzaamt zijnen meester niet meer, trekt den staart in en verschuilt zich. Hij kwijlt uit den bek, kermt, misvormt den bovenbek, trekt met de tong, is jegens andere honden vriendelijk, doch bijt echter onvoorziens naar hen. Zijn blik wordt stijf en wild, zijn kop zwelt op en hangt nederwaarts. Thans kent hij zijnen heer niet meer, hoort naar geen geroep, hijgt van dorst, maar schuwt echter water en iedere vloeistof, loopt in woede met ingetrokkenen staart regt uit, bijt menschen en dieren, die hem ontmoeten, heeft wit schuim voor den bek, steekt de tong wijd uit, tuimelt heen en weder, snapt in de lucht, stort neder en sterft!

De hondsdolheid ontstaat — van te groote hitte zoo wel als van te groote koude — van te spoedige afwisseling van koude en hitte — van gebrek aan het noodige voedsel en drank en gezonde ligplaats — van verrot, stinkend voedsel van onzuiver stinkend water — van sterke, aanhoudende prikkeling tot toorn en van verhinderde bevrediging der geslachtsdrift. Het zekerste middel tegen deze ziekte is: wanneer men zoodanigen hond dadelijk bij den aanvang der woede meermalen in het water en wel iedermaal zoo lang onderdompelt, tot dat men hem als dood er weder uithaalt en dan in een' hoek nederlegt, waardoor de woede geheel niet tot volkomene uitbarsting komt: wanneer men den werkelijk woedenden hond zonder uitstel doodt, daar verdere proefvernemingen tot herstel gevaarlijk kunnen worden, wordt evenwel een paard of rund, enz. van een' woedenden hond gebeten, zoo moet men de wonde slechts met scherp azijn- of zout water dikwijls en aanhoudend inwrijven, tot heet en rood worden toe, en den dieren veel frisch water ingieten, koude klisteren geven, en dit alles meermalen herhalen. Vóórkomen kan men de hondsziekte: men geve den honden genoeg te drinken, geve hem echter geen stinkend water, late hem in den winter niet te koud liggen, wassche, borstele en kamme hen wekelijks ten minsten eenmaal, late hen in den zomer gedurig in den stroom zwemmen en wrijfve hen daarin geheel af. In den winter wrijfve men hen met

sneeuw, reinige gedurig zijne ligplaats; beschutte hem 's zomers en 's winters tegen hitte, koude, regen en storm, men wekke hem niet op tot toorn en onthoude hem geen drinken. Vooral in den looptijd wassche men de verhitte deelen gedurig met koud water af.

Hoesten van koudevatting na verhitting, van loopen tegen den ruwen, kouden wind, van bestovene voedingsmiddelen, dampige stallen, scherpe uitwaseming, enz. Men wassche eerst den kop des diers met frisch water zuiver af, wrijfve den hals en nek in met frisch water, dikwijls giete men het veel water in, en late het intusschen in gereinigde en geluchtigde stallen rustig staan en zacht uitwasemen.

Kam, een vochtig huidgezwel boven de kroon van den voet des paards, waar dan de haren als egelpennen opstaan. Om eene spoedige genezing aan te brengen wassche men het gezwel en den geheelen harigen omtrek aanhoudend met frisch water, alsmede den geheelen voet en het been van boven naar beneden met frisch water meermalen af.

Druk van het juk bij ossen. Wanneer het juk de huid verwondt, wassche men de plaats en geheelen omtrek herhaalde malen zacht met frisch water af. Men make afwisselend dikke, natkoude omslagen, en vernieuwe dezelve bij iedere verwarming. Zoodanig gewond dier gunne men rust tot dat de wonde genezen is.

Jeuken der dieren. Als de dieren zich aan harde lichamen wrijven, zich krabben of omwentelen dan zoeke men de oorzaak daarvan in: stof, onreinheid en scherpheid van sappen in het ligchaam. Ter opheffing borstele, kamme, wrijfve men het vee en wassche het met frisch water af. Om het bloed te reinigen, doe men veel water drinken of ingieten.

Keelziekte. Keelontsteking, waarbij bek, tong, kaken en slokdarm ontstoken en gezwollen zijn, ontstaat uit verkouding, van het stilstaan in togtlucht door spoedig koud drinken na verhitting, enz. Men wrijf de geheelen hals rondom met frisch water in, spuite hals en bek met frisch water uit, giete dikwijls en veel frisch water in, wassche het dier kop, gezigt, ooren, slapen en neus met frisch water en dekke gedurende den nacht met een dikken natkouden omslag den hals.

Klaauwziekte, hitte, ontsteking, zwelling en gezwel om de kroon of in de spleet der klaauwen, vooral bij runderen en schapen, ontstaat van aanhoudende natheid en onzuiverheden. Zoodra een dier begint te hinken, wassche men het voeten, beenen en klaauwen met frisch water duchtig af. Men opene het gezwel en wassche de wonde aanhoudend en zuiver uit. Bij herhaling wende men omslagen aan en gunne het dier rust tot dat het genezen is.

Beenuitgroeiing, door vallen, slaan, stooten of jichtachtige stoffen veroorzaakt, kan door aanhoudende inwrijvingen met frisch water verbeterd en meestentijds, wanneer de kwaal niet te oud is, genezen worden.

Kolijk, darmjicht, ook somtijds anders genoemd, komt voor met hevige pijn in de darmen, verstopping en opzwellung van het lijf, en heeft hare oorzaak in overvoeding, winderigheid, krampen, verslijmingen, wormen, onderdrukte uitwaseming enz. Men wrijf de buik van het dier duchtig met een' droogen doek of bloote handen, wassche en wrijf het in met frisch water; belegge het rondom met een' vochtigen vast aansluitenden omslag om den buik, en voere het zacht heen en weder. Men giete het van tijd tot tijd zeer veel frisch water in, en zette eenige koudwater-klisteren na elkander.

Koller, razernij, wanneer het paard duizelig gaat,

de beenen hoog opneemt, zich als razend aanstelt, tegen de wanden opspringt, vermoeijend en sterk zweet, enz. komt voort van groote zonnehitte, van onbevredigde geslachtsdrijf en van organische gebreken der hersenen. Men wassche het paard den kop rondom af, giete hem in het tweede uur veel frisch water in, zette het derde uur eene koudwater-klisteer. In het vierde uur begiete men het dier over het geheele lijf met frisch water, wissche het af en late het, goed gedekt, rustig in den stal tot uitwasing komen. Na een uur van tusschenpozing herhale men deze behandeling tot dat er zich beterschap vertoont.

Kramp en zwelling kunnen bij honden en katten en andere dieren, door wederhaalde wasschingen genezen worden.

Kraagdrukking bij de trekpaarden is even als de jukdrukking bij ossen, te genezen.

Verlammingen zijn te genezen met drooge wrijvingen en daarna met frisch water goed afwasschen.

Luizen zijn bewijzen eener slordige verzorging van het vee en kunnen slechts door gedurige en aanhoudende inwrijvingen van frisch water met azijn vermengd, verdeeld worden — even als bij kinderen.

Uitslag, zwelling en gezwel aan de voeten der paarden, wanneer zij aanhoudend in modder staan en niet zorgvuldig gewasschen worden. Men houde voeten en stallen zuiver en doe de opening of de uitslag gedurig met frisch water afwasschen en met koude omslagen bedekken.

Spruw bij kalveren — kleine witte puistjes of zweertjes, even als bij kleine kinderen. Men wassche, wrijf en giete den dieren driemalen des daags, 's morgens, 's middags en 's avonds den geheelen bek met frisch water uit. Bij een kalf doe men er een weinig azijn in en bij een

lam een weinig zout. Men geve hun frisch water te drinken tot dat de spruw verdwenen is.

Miltbrand bij paarden en runderen bestaat in eene heete koorts, welke zeer spoedig in zwakheid en brand overgaat, welke de long verslapt en de milt in brei oplost. Deze ziekte komt voor in het heetste van den zomer als het dor is, en het vee gebrek heeft aan zuiver drinkwater. Men kan deze ziekte vóórkomen, wanneer men zijn vee gedurig afwascht en altijd van frisch drinkwater voorziet; en men kan dezelve genezen, als men het zieke vee emmersgewijze met frisch water begiet, daarmede over het geheele ligchaam duchtig afwrijft, met eene dekking vast aansluitend bedekt en het ieder uur zeer veel frisch water ingiet. Hierna geve men het nog eene koudwaterklisteer.

Trommelzucht. Wanneer bij een rund of schaap over het geheele onderlijf de huid gespannen is en eene heete damp uit den bek komt, wassche men het dier rondom met frisch water duchtig af, spoele het bek, tong, gehemelte en kaken met hetzelfde uit, wrijve het hals, en borst, buik en rug met drooge doeken duchtig en aanhoudend, giete het gedurig en veel frisch water in den bek, zette het eenige koudwater-klisteren na elkander, drijve het aanhoudend in de vrije lucht heen en weder en giete het dier emmersgewijze met water over het geheele ligchaam.

Kwetsingen van allerlei aard met of zonder wonden, worden zeker door koude omslagen genezen, en in geval van nood, door insnijding, van bloed ontledigd en frisch uitgewasschen.

Blazen van eene witachtige gedaante vindt men in den bek der zwijnen, die hun het eten moeilijk maken. Men opene deze blaas, wassche dezelve benevens den bek uit met frisch water.

Rattenstaart, een kale paardenstaart, zelden van natuur, meestentijds door de onzuiverheid des oppassers veroorzaakt, daar de paarden veel stof, vuilnis, en zweet op de huid hebben liggen, en daarom door veel wrijven de haren verliezen. Men wrijve den staart meermalen sterk met frisch water in, om den haarwasdom te bevorderen. Ook op andere kale plaatsen der opperhuid kan dezelfde behandeling toegepast worden.

Schurft, vuiligheid is een jeukend huiduitslag bij onze viervoetige huisdieren, en door aanraking aanstekend. Het dier wrijft en krabt zich, zoover het reiken kan, krijgt stijve haren, schobachtige huid met schilfers, van den hals langs den rug. Zoodanig ziek dier zondere men van de overige dieren af, schere het de haren weg en wassche ieder uur de opene wonden duchtig met water waarbij een weinig azijn gevoegd is. Om alle onzuiverheid en stof te verwijderen overstorte men het gansche ligchaam, en giete het dier, ieder uur veel frisch water in. Verder zorge men voor uitgeluchtigde en zuivere stalling of ligplaats en verzorge het met gezond voedsel.

Rheumatismus, stijfheid in de ledematen, gewrichten en beenen, vooral bij paarden ontstaat door spoedige onderdrukte uitwaseming, of van schielijk afwisseling van koude en hitte. Men wrijve het dier eerst de voorste beenen met drooge handen tot dat ze warm worden en daarna, schielijk met frisch natte doeken duchtig na. Daarna wassche men het met frisch water over het geheel ligchaam, giete het veel frisch water in, belegge het rondom vast met een dek en late het zoo eenige uren rustig staan in den stal. Is het een zwijn of hond, zoo plaatse men het dier dadelijk in frisch water, wrijve het beenen en gansche ligchaam goed af, en doe het loopen of in den stal rusten.

Runderpest, veepest. De verschijnselen of toevallen zijn, verdooving van den kop, vochtige oogen, geel uitvloeisel

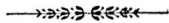
uit den neus, kwijlende bek, ontstokene slokdarm en luchtpijp, zwaar en hoestend ademen, moeijelijk slikken, verlorene eethust, afnemend herkaauwen, krampachtige stijfheid van den hals, beving of siddering des ligchaams, verstopping des onderlijfs, bloedachtige en stinkende ontlastingen. — In 't kort! plotselijke ontspanning der levenskracht, schielijke neiging van alle sappen tot verderf — snelle overgang van het leven in den dood. De derde afdeeling der maag is zeer uitgezet en hard, bevat droog, verdord voeder en heeft eene opgeloste huid. — De galblaas is buitengewoon groot, uitgezet en vol waterachtige gal. Evenwel is de veepest niets anders dan hetgeen men menschenpest en in oorlogstijden, krijgspet, *Typhus bellicus* noemt, — den hoogsten graad van rotkoorts, welke zich uit de natuur der dieren zelve ontwikkelt. Zij kan zich in ieder jaargetijde bij het vee, even als de rotkoorts bij menschen voordoen; maar zij is echter gewoonlijk het gevolg eener groote en snelle legermarsch, wanneer het hoornvee a) deels als slagvee de legers nagedreven en daarbij slecht gevoed en bovendien zijne krachten voortgedreven wordt, b) deels als trekvee gedurende den heeten dag sterk voortgezweept en daarbij slecht gevoederd en gedrenkt, van insekten geplaagd wordt, en, gedurende den korten nacht, onder den blooten hemel en op een vochtigen grond moet liggen.

Deze spoedige afwisseling van koude en warmte, zoowel als te sterke krachtinspanning en slechte verzorging moet natuurlijk spoedig in eene aanstekende ziekte ontaarden.

Deze moordziekte evenwel laat zich ligt, en zeker niet slechts vóórkomen, maar ook genezen. Zij moge tot den hoogsten graad geklommen zijn, zoo geve men daarom nog geen stuk vee op, maar beproeve met vertrouwen, moed en volharding het eenvoudig middel, hetwelk ook de moordzuchtige Cholera verhoed en overwonnen heeft — het frissche water — in geregelde en doortastende aawending.

In den naam Gods en zijn geneeswater!

1. VERHOEDING DER RUNDERPEST.

Wie niet onverstandig, niet onachtzaam, niet nalatig is, kan deze ziekte, wanneer zij in aantogt is, zeer wel bij zijn vee vóórkomen. Men borstele, wrijfve en wassche zijn vee 'smorgens en 'savonds het geheele ligchaam, van den kop tot langs den staart af; giete het 'smorgens, 'smiddags en 'savonds zeer veel frisch water in, geve hetzelfde weinig, maar goed voeder, doe het weinig werken, late het weinig met ander vee zamenkomen, luchtige en zuivere gedurig de stallen. Het is buitendien van groot belang, om zijn vee krachtig en gezond te houden, — en ten dien einde borstele men alle 3 of 4 dagen zijn vee het geheele ligchaam en wrijfve het daarna met eenen groven, natten doek goed af.

2. GENEZING DER RUNDERPEST.

Een verstandig, oplettend, omzigtig en zorgvuldig vee-eigenaar kan zijn vee, dat reeds door deze kwaal aangetast is, genezen en redden. Men zondere het zieke vee van het gezonde vee af, en stalle het op een droog, niet koud, verwijderd oord, men wassche en wrijfve het van den kop, over het geheele ligchaam, duchtig met natte doeken af, spuite het oogen, ooren, neusgaten, bek, gehemelte, tong, kaken aanhoudend met frisch water in, legge om lijf, borst en buik natte, vastaansluitende bedekkingen, giete het ieder uur eenig water, met azijn vermengd, in, geve het geen voeder, geve het vóór- en namiddag eene klisteer van frisch water met azijn vermengd,

men verwijdere alle vuilnis en spuie den stal met frisch water uit. Bij zonneschijn drijve men het vee een uur in de vrije lucht en de ziekte zal weldra geweken zijn.

Men houde echter ook zich zelve, zoo lang men ziek vee behandelt, het ligchaam zuiver en wassche vooral gezigt en handen en zuivere en gorgele zich met frisch water.

Wat overigens de nieuwe geschiedenis dezer ziekte betreft, zoo woedde dezelve vooral in het najaar van 1795 en 1796, toen de Fransche legers van den Rijnkant tegen de Oostenrijksche legers optrokken. Toen werd de runderpest door het misbruik van het trekvee, zoo verschrikkelijk, dat men het besmette vee niet meer aan de ziekte sterven, maar liet dooden, om de verspreiding te stuiten. Er werden toen in het Wurtenburgsche meer dan 9000 stuks vee door de pest weggeraapt en 16000 gedood, om den voortgang der ziekte te onderdrukken. Anderen slagten het vee zoodra het den eetlust verloor, niet meer herkaauwde, en gebruikten het tot voedsel, — en, wanneer het uit de oogen en neusgaten slijm afscheidde, of uit den bek kwijlde, werd het als besmet beschouwd en gedood. Er heerschte onder het volk groote verslagenheid en radeloosheid.

Bij eene geregelde waterkuur, had men zijn vee niet behoeven te dooden, of deszelfs aansteking voor de pest behoeven te verduisteren; daar men met frisch water dadelijk kon helpen, wijl alle geneesmiddelen toch vergeefs waren aangewend. Het afmaken der dieren bewijst de onkunde van het eigenlijke herkaauwen. Het rundvee neemt n. l. bij het voederen of op de weide, zijn voedsel schielijk op, draait het in den bek te zamen en brengt het in de zoogenaamde pens, als in een groot voedermagazijn. Wanneer dezelve gevuld is, zoo haalt het dit voeder in kleine ballen weder terug, vermaalt het door het wederkaauwen of wederhaalde kaauwen, en laat het dan in de maag glijden. Wanneer nu echter het vee den hiertoe gevorderden tijd niet heeft, om alles goed te herkaauwen, zoo wordt het overige voedsel in de pens

ontstoken, en veroorzaakt de veepest. Al de afdeelingen der maag zijn bij het vee ontstoken, en vooral is de derde afdeeling of derde maag zeer vol en hard. Het voeder is zoodanig uitgedroogd, dat men het tot stof kan wrijven, daar het integendeel, in een' gezonden toestand brijachtig is; en neemt men het verdroogde voeder er uit, zoo laat zich de inwendige huid der maag mede los. Op dezelfde wijze zijn ook de ingewanden en darmen ontstoken, brandig en miskleurig; vooral is de galblaas met dunne gal gevuld en zeer stinkend. De runderpest steekt daarom, wijl zij uit het gestremde en belette herkaauwen ontstaat, hetwelk alleen aan het rundvee eigen is, geen ander vee aan. Men heeft de opmerkelijke en verblijdende opmerking gemaakt, dat, *a*) gezond rundvee, dat in paardenstallen tusschen paarden stond, gezond bleef, en dat *b*) besmet of ziek vee, hetwelk dadelijk in paardenstallen onder paarden werd gebragt, weder herstelde. In ieder geval is eene doortastende waterkuur het zekerste voorbehoed en geneesmiddel der runderpest, waarbij het volgende nog vooral is in acht te nemen. De politie op de grenzen late in den tijd, dat de pest heerscht, geen vee over de grenzen binnen 's lands komen, zonder dat het vee en de drijvers zich aan eene waterbehandeling van 48 uren onderworpen hebben, (t. w. aan in- en uitwendige wasching). De plaatselijke politie zie naauwkeurig toe, en zorge daarvoor, dat het nog gezonde vee in de stallen, naar de voorgeschrevene wijze, tot voorbehoeding, naauwkeurig behandeld worde. De plaatselijke politie late, zoo als wij menschen ziekenhuizen hebben, even zoo ziekenhuten of noodstallen buiten de woonplaatsen inrigten en het zieke vee, aldaar, door oppassers doelmatig behandelen. De plaatselijke politie late de stallen van het naar buiten verplaatste vee reinigen en naar alle rigtingen uitspuiten. De geestelijken der plaats vermanen van den leerstoel het volk aan tot eene strikte opvolging der geveene voorschriften.

Op deze wijze werd de Hongaarsche runderpest, volgens mijne voorschriften, in den Herbst van 1838, in de Vorsten-

dommen, Graafschappen enz., alleen door koud water genezen.

Welk eene watertriomf! welk eene zekere en levensverzekering! (*)

Roode loop der runderen in welken haar de vaten zwellen en stijf worden, ontstaat door hevige koude, vochtig of nat oponthoud. Men wassche deze dieren de voeten herhaaldelijk met frisch water, en doe op deze wijze de ziekte verdwijnen.

Kankerachtige zweeren aan de inwendige huid van den neus, vergezeld van etterachtig uitvloeisel uit denzelfden, hebben tot oorzaak eene nalatigheid in het zuiver houden van den neus en werd voorheen voor ongeneeslijk gehouden. Deze ziekte is evenwel met frisch water zeer wel te genezen. Men zondere het zieke paard dadelijk van de gezonden af, men wassche het ieder uur den ganschen kop, oogen en neus met frisch water af, men spuitte het ook vooral de neusgaten en den bek, sterk met water of azijnwater uit, en wissche het iedermaal met een' zuiveren doek af, men giete hetzelfde 'smorgens, 'smiddags en 'savonds veel frisch water met azijn vermengd in; men geve het weinig voeder — op zijn meest een weinig

---

(*) De longziekte wordt wel niet behandeld in het onderhavige werkje; maar daar er nog, tot hiertoe, geen voldoende middel ter voorkoming of genezing van deze verschrikkelijke ziekte gevonden of bekend is, zoo zullen de veehouders evenwel in dit art., ofschoon de oorzaken van ontstaan der longziekte en runderpest zeer verschillende zijn, veel goeds kunnen vinden. Het zuiveren der dieren en stallen, vooral het inwrijven van frisch water en het leggen van koude omslagen, ter plaats van de long zal gunstige gevolgen kunnen opleveren. Koude omslagen van frisch water, gedurig verwisseld, doen op de onstokene long het heerlijkst effect. Het ware te wenschen, dat belanghebbende personen zich, om inlichting betrekkelijk de longziekte, aan de watergeneesheeren, Professors Oertel en Kirchmair te Anspach en Munchen wenden, die *gratis* op alle *franco* aanvraag, omtrent de waterbehandeling, antwoorden. (*Vertaler*).

aver met sijn gestampte knollen en eenig zout vermengd, men verschoone het van den arbeid, en late het in goed ereinigde stallen uitrusten. Op deze wijze zal het in enige dagen weder genezen zijn. Wie echter zoodanig reeds lang te voren bij zijne paarden, 's weeks een paarmaal, neus en bek onderzoekt en reinigt, zal nooit deze ziekte bij zijne paarden ontdekken. Deze neuskanker heeft overigens vele overeenkomst met droes en worm, als vee geringere graden.

Zadeldrukking der paarden, komt van slechte zadelen, slechte ridders of van te lange belading des paards. Deze ongesteldheid laat zich met frisch water spoedig en zeker genezen. Men wassche de beleedigde plaats eerst met zuiver en frisch water zacht uit, men make vervolgens, dikke omslagen van grof linnen, doope ze in frisch water, legge ze den paarden op, en begiete hen van tijd tot tijd met frisch water, tot dat ontsteking, zwelling enz. verdwenen is. Men verschoone het paard. Kan dit evenwel niet geschieden, zoo moet men een' dikken, natten omslag onder den zadel leggen, daarmede zacht wrijven en dikwijls vernieuwen. Menig Ritmeester heeft door dadelijksche oplegging van koude omslagen de huid der paarden tegen deze ongesteldheid gesterkt en gehard. De rijder zelf kan, wanneer hij zich een' zoogenaamden wolf heeft gereden, zich met koude wasschingen en omslagen genezen.

Schaapluisen, klaauwziekte, halsontsteking, staartorm e. d., komen voort uit veronachtzaming der schapen! Deze kunnen wel vóórgelaten worden, wanneer men zijne schapen naauwkeuriger onderzochte, bij den aanvang der kwalen, dadelijk de waterwassching bij de hand nam, geene kwakzalverijen uit den smeerpot, maar alleen aanhoudend het frissche water gebruikte. Wanneer men dit teedere vee reiner hield, deszelfs bokken of stallen, nu en dan met frisch water uitboende, dan zou hetzelve niet alleen veel vrolijker en krachtiger leven,

maar ook voor den eigenaar meer voordeelen opleveren (*).

Stijfheid der beenen — bij paarden, runderen en schapen. Men wrijve de beenen en vooral ieder gewricht met drooge wollen lappen duchtig af. Daarna wrijven men dezelve insgelijks met natte doeken, herhale het gedurende den dag eenige malen. Tusschen beide doe men het dier in de vrije lucht eenige beweging nemen.

Steengallen zijn roode of blaauwe vlekken en gezwellen, welke in de hoeken van het hoorn des paardenhoefs ontstaan, ontsteken en het paard kreupel maken. Zij ontstaan door zand en steentjes, welke zich tusschen het hoefijzer en de voetsool verzamelen. De ontstokene hoef wassche en borstele men zuiver uit, opene het gezwel en wassche het met frisch water en azijn uit. Men legge om den voet vaste koude omslagen en vernieuwd ze dikwijls. Men legge het paard geen werk op, voor dat de wonde genezen is.

Staartworm, een gezwel aan den staart van het rundvee, ontstaat, wanneer men zijn rundvee niet behoorlijk zuivert, maar, met alle soort van vuilnis bezet, laat loopen. Men wassché den staart met frisch water zuiver af en houde denzelfden zuiver, men make op het gezwel een vasten, natkouden omslag, opene het gezwel, wassche het eenige malen met frisch water uit, en verbindte het daarna met natkoude windsels.

(*) Wij hebben wel eens eenige kudden schapen tegen den scheertijd, in vlietend water zien drijven, om de wolle te zuiveren, en zagen dan al den visch des strooms, weldra dood op het water drijven. Dit was ons een sprekend bewijs, dat de arme dieren met zwaarvergift waren gesmeerd of behandeld. (*Vertaler.*)

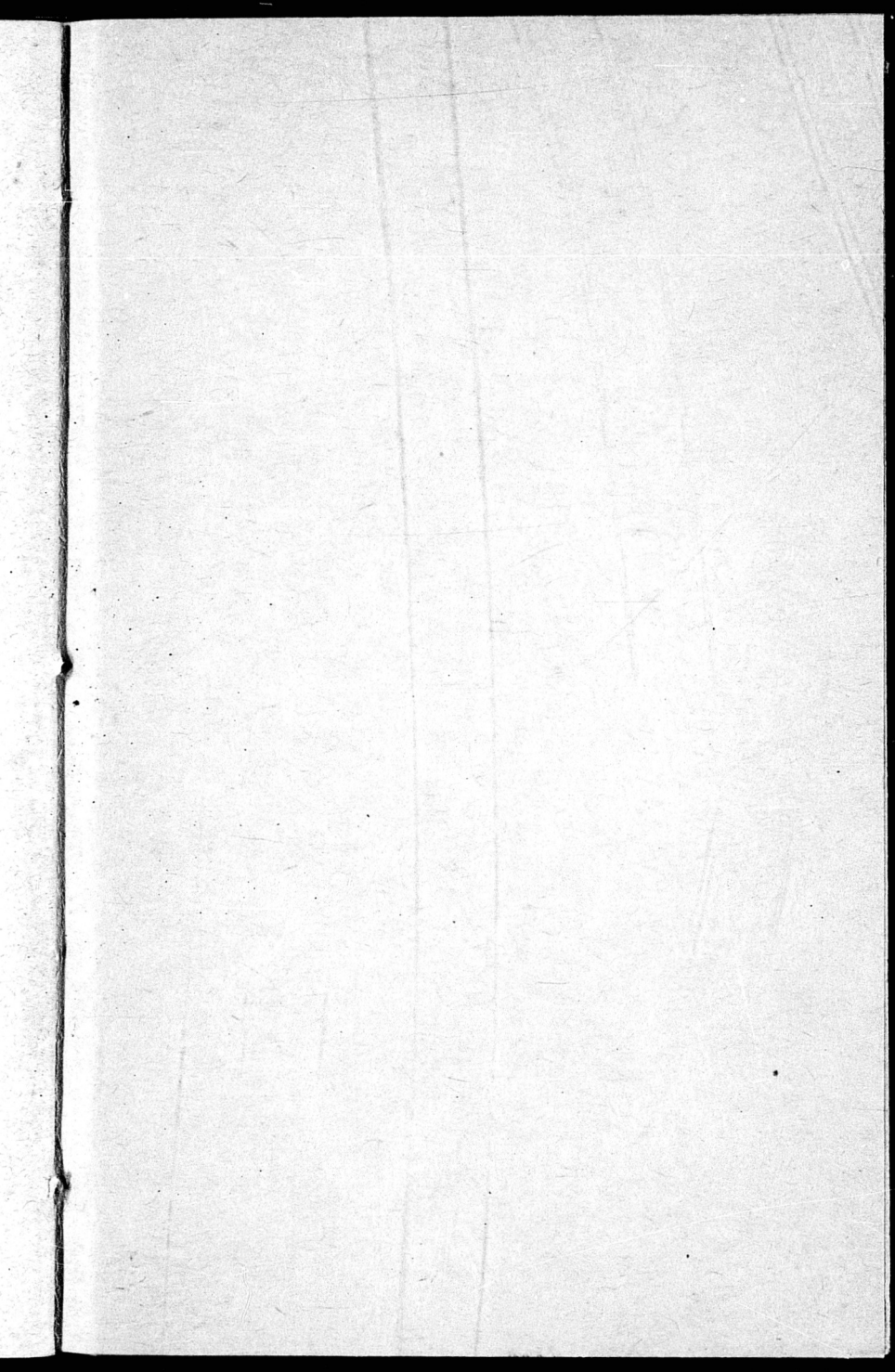
I N H O U D.

<p>Inleiding. . . . . bl. 1 Mastdarm. . . . . - 5 Waterzucht. . . . . - , Gebrek aan eetlust. . . . . - , Oogontsteking. . . . . - 6 Oogvlies. . . . . - , Beenbreuk. . . . . - , Bloedmelken. . . . . - 7 Boegverlamming. . . . . - , Zwaarademigheid. . . . . - , Draai- of Kringziekte. . . . . - 8 Droes. . . . . - , Loop. . . . . - , Egelziekte. . . . . - , Ontstekingskoorts. . . . . - 9 Rotkoorts. . . . . - , Speekselklier of kliergezwel. . . . . - , Koorts. . . . . - 10 Vinnen. . . . . - , Fistel. . . . . - , Vlooijen. . . . . - 11 Gezwellen. . . . . - , Ontsteking. . . . . - , Opene wonden. . . . . - , Voetontsteking. . . . . - , Gallen. . . . . - , Ganzenziekte. . . . . - 12 Gezwellen. . . . . - , Zweren. . . . . - , Sicht- en Ledenwee. . . . . - , Geelzucht. . . . . - , Schurfachtige uitslag. . . . . - 13 Halsgezwel. . . . . - , Pisverstopping. . . . . - , Herzenontsteking. . . . . - , Hertenziekte. . . . . - 14 Ioenderziekte. . . . . - ,</p>	<p>bl. 1 - 5 - , - , - 6 - , - , - 7 - , - , - 8 - , - , - , - 9 - , - , - , - 10 - , - , - 11 - , - , - , - , - , - , - , - , - 12 - , - , - , - , - , - 13 - , - , - 14 - ,</p>	<p>Hondsziekte. . . . . bl. 14 Hondsdolheid. . . . . - , Hoesten. . . . . - 16 Kam . . . . . - , Druk van het juk. . . . . - , Jeuken. . . . . - , Keelziekte. . . . . - 17 Klaauwziekte. . . . . - , Beenuitgroeiing. . . . . - , Kolijk. . . . . - , Koller. . . . . - , Kramp. . . . . - 18 Kraagdrukking. . . . . - , Verlammingen. . . . . - , Luizen . . . . . - , Uitslag. . . . . - , Spruw. . . . . - , Miltbrand. . . . . - 19 Trommelzucht. . . . . - , Kwetsingen. . . . . - , Blazen. . . . . - , Rattenstaart. . . . . - 20 Schurft. . . . . - , Rheumatismus. . . . . - , Runderpest. . . . . - ,</p> <p style="text-align: center;"><i>In den naam Gods en zijn geneswater!</i></p> <p>I. Verhoeding der runderpest. - 22 II. Genezing der Runderpest. - , Roode loop. . . . . - 25 Kankerachtige gezwellen. . . . . - , Zadeldrukking. . . . . - 26 Schaapluizen. . . . . - , Stijfheid der beenen. . . . . - 27 Steengallen. . . . . - , Staartworm. . . . . - ,</p>
---	---	--

1816046

